

The background is a rich, detailed still life painting. It features a dense arrangement of various flowers, including large pink and red peonies, white and pink roses, yellow irises, and blue irises. There are also smaller flowers and buds. A butterfly with orange and black wings is visible on the left. A snake is coiled on the right side. A small beetle is on a rock in the lower right. The overall composition is intricate and colorful, with a dark background that makes the flowers stand out.

ELKE HEIDENREICHOVÁ

UMENIE
STARNÚŤ

TATRAN

ELKE HEIDENREICHOVÁ

UMENIE STARNÚŤ

TATRAN

Z nemeckého originálu Elke Heidenreich: Altern,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Hanser Berlin
in der Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG,
Mníchov 2024,

preložila Elena Diamantová.

Vydalo Vydavateľstvo TATRAN, s. r. o., v roku 2025,
so sídlom Klariská 16, 815 82 Bratislava, Slovenská republika.

Vyšlo ako 5561. publikácia.

Vydanie I.

Knižnú väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Beáta Beláková

Jazykové redaktorky Ina Martinová, Adriana Oravcová

Verše prebásnili Marián Hatala*, Jana Kantorová-Báliková**

Technický redaktor Peter Zentko

Sadzba AldoDesign

Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

:: knihy pre **hodnotnejší** život

www.slovtatran.sk

info@slovtatran.sk

All rights reserved.

Copyright © 2024 Hanser Berlin
in der Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG
Translation © Elena Diamantová 2025
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2025

ISBN 978-80-222-1743-9

Túto knihu venujem s vďakou a láskou
priateľke Elisabeth von Borriesovej, ktorá sa medzičasom
dožila stošesť rokov a v čase, keď som bola nešťastná
tínedžerka, mi poskytla lásku, teplo a útočisko.

Marcus Tullius Cicero, Cato starší o starobe:

*„Mne už samo písanie tejto knihy spôsobilo tolko radosti,
že mi nielen dovolilo zabudnúť na všetky ťažkosti staroby,
ale prinieslo mi aj pokoj a uspokojenie.“¹*

Načisto som si zbabrala život.

Narodila som sa počas vojny, rodičia neboli milí ľudkovia a ja som nebola milé dieťa. Keď konflikty prerástli únosnú mieru, dali ma k náhradným rodičom na evanjelickú faru, kde vládla chladná intelektuálna atmosféra. Pri večeri sa diskutovalo o Heideggerovi a Habermasovi. Hodiny hry na klavíri, doučovanie z matematiky, maturita. Štúdium som po dvanástich semestroch prerušila, nasledoval dlhý pobyt v nemocnici: operácia pľúc. Lekári mi dávali ešte päť rokov života. Jasné, roky som fajčila jednu cigaretu za druhou. Nasledoval prvý sobáš v primladdom veku, po niekoľkých rokoch rozvod. Druhý sobáš, po dvadsiatich piatich rokoch rozchod, napokon po štyridsiatich dvoch rokoch druhý rozvod. Pobyt v nemocnici: rakovina. Jasné, nezdravý životný štýl. Pracovala som pre televíziu a najlepšiu reláciu, ktorú som kedy robila – program o knihách „Čítajte!“ –, som pokašlala, pretože som ľudí v stanici ZDF nazvala nekultúrnou bandou. Vyhodili ma. Presťahovala som sa do Kolína, vtedy to bolo vzrušujúce mesto, v súčasnosti degradovalo na provinčné hniezdo. Teraz tu kvočím, mám osemdesiat, večer nemôžem zaspáť a premýšľam: Ako dlho to ešte potrvá?

Mala som neuveritelne skvelý život.

Dva roky vojny na začiatku svojho života si sotva pamätám. Rodičia ma milovali, hoci obnova Nemecka a ich rozpadávajúce sa manželstvo boli nad ich sily. Bola som viac-menej odkázaná sama na seba, a keď hrozilo, že sa zlajdáčim, zasiahol môj confirmujúci kňaz a vzal ma do Bonnu. Veľká fara, vzdelanie, knihy, hodiny hry na klavíri, maturita a štúdium. Prekonala som ťažkú chorobu, vydala som sa za príjemného, múdreho muža, ale boli sme primladí. Dodnes sme priatelia. Druhé manželstvo vydržalo dlho, po rozchode som začala žiť s nadaným, ale komplikovaným hudobníkom, oveľa mladším odo mňa. Pekná práca v televízii, veľa som zarábala, robila som úspešnú reláciu „Čítajte!“, ktorú som napokon pre vyčerpanosť ukončila. Pekný dom, dobrí priatelia, milý pes, žiadne starosti, osemdesiatka nie je problém, a keď v noci ležím a nemôžem zaspať, som vďačná za všetko, za dlhý život v demokratickej krajine bez vojny.

Tak.

A teraz si, prosím, vyberte jednu z týchto dvoch verzií môjho života.

Pre úplnosť musím doplniť, že som po celý život priveľa fajčila, priveľa pila a priveľmi ľahkovážne rýchlo jazdila, najskôr na motorke, potom na aute, nikdy som nepestovala žiaden šport, nemám nadanie na partnerskú vernosť, preto som sa ktovieako nehodila pre manželstvo. Napísala som kopu bestsellerov, teda nemám finančné starosti, čo je skvelé, a teraz tu sedím v dome plnom kníh a premýšľam: veď je to úžasný život.

Nuž, a potom prišla staroba. Ako to? A kedy? Kde sa tak nečakane vzala? Prečo?

Jedno si musíme ujasniť: Žena, ktorá – tak ako ja – nie je matkou (ja som nechcela, ako veľmi mladá som mala jedno prerušenie tehotenstva), a teda nemusí či nemôže byť ani starou mamou, ktorá vždy môže a mohla žiť iba vlastný život, starne, prirodzene, inak ako človek žijúci v rodinnom zväzku. Je to úplne iná životná koncepcia. Rozdielne životy znamenajú aj celkom iné podoby staroby. Matky majú v starobe deti, ktoré sa o ne prípadne starajú, finančne aj inak im pomáhajú. Ja deti nemám. Moje detstvo bolo bezútešné, rodičia boli nešťastní a urobili zo mňa otravné, nešťastné dieťa. Preto mi bolo už veľmi skoro jasné: ja taká nechcem byť, nechcem sa stať preťa-

ženou matkou, nechcela som mať dieťa – určite by som ho v jednom kuse fackovala, tak ako mňa často fackovali. Niečo vo mne už v útlej mladosti rozhodne odmietalo založiť si vlastnú rodinu. Slovo závislosť vo mne vyvolávalo vždy väčší strach ako choroba, nešťastie, rozchod. Nikdy som nebola od nejakého partnera závislá. Vždy som sa vedela o seba postarať a tak to bude naďalej, ak treba s platenou opaterou, pokiaľ možno vo vlastnom dome. Nebudem závislá od rodiny, lebo žiadnu nemám, môj životný partner je odo mňa o dvadsaťosem rokov mladší, je to odťažitý umelec a na opatrovateľa sa rozhodne nehodí. Takto to teda vyzerá.

Ako ma staroba ovplyvňuje?

Netuším. Viem len, že sa jej staviam zoči-voči, nepopieram ju, nesnažím sa pôsobiť mladšia, ako som. A vôbec si nemyslím, že život v starobe je menej hodnotný.

Možno si to namýšľam, ale nazdávam sa, že vyzerám ešte celkom dobre, v tom zmysle, že nie som zošúverená starenka. Nikdy som nebola krásavica, ale na svoju pleť sa môžem spoľahnúť (Nikdy si tvár neumývajte teplou vodou!). Podobne ako všetky ženy v našej rodine, ani ja nemám takmer žiadne vrásky. Je to vďaka kvalitnému väzivovému tkanivu. Zavše sa však zazriem niekde v zrkadle, väčšinou v obchodnom dome, vezúc sa na eskalátore, a pomyslím si: Kto je tá mrzutá starena so strapatými vlasmi? A som to ja. Samozrejme, na rukách aj na hrdle vidno, že som stará.

(Cha! Takto sa začína poviedka *Ženy z roku 1971* od Natalie Ginzburgovej: „*Ženám ako prvé zostarne krk. Jedného dňa si v zrkadle všimnú, že ho majú vráskavý. „Ako sa to stalo?“ spytujú sa a uvažujú: „Prečo sa to stalo práve mne? Veď som bola od prírody a naveky mladá.“*“)

Tvár nemám takmer vôbec vráskavú a nedala som si ju

nijako upraviť. Nikdy by som to neurobila, nepodrobila by som svoje telo narkóze pre niečo, čo nie je nevyhnutné. Úplne mi stačí, že mi každých pár týždňov pichajú injekcie do oka, lebo zle vidím. Je to také strašné, že si kedytedy dožičím krátku narkózu.

Prvá strofa básne mojej milovanej rakúskej poetky Christine Lavantovej znie:

*„Mojim okamihom chýba stará cena,
aj sluch pozvoľna sa stráca, taký drahý.
Onedlho budem isto bez rozvahy,
ako banský koník uťahaná celá,
ale nikdy taká odovzdaná, ja nie.
Mňa zas rozochveje vlastné odhodlanie (...)“**

Mňa zas rozochveje vlastné odhodlanie – a dodáva mi silu žiť! Myslím, že to je dobrý postoj.

Jasné, zopár vrások mám. Získala som ich počas dlhých nocí s priateľmi, pri mojom skvelom nezdravom živote plnom smiechu a milovania. Sú to aj vrásky spôsobené slzami, ale rozhodne neľutujem, že som plakávala – od žiaľu, z lásky, od šťastia. Nič z toho by som si nedala odstrániť, a už vôbec nehovorme o pornograficky zväčšených perách. Ako budú ženy s napichanými perami vyzerat' v osemdesiatke? Všetky určite nie tak ako Jane Fondová alebo Cher, a keď si pozornejšie pozriete ich umelý žiarivý úsmev, čosi tam nesedí. Nechcem byť nejaký umelý produkt, chcem byť sama sebou, s vlasmi, ktoré boli odjakživa myšaco sivasté a teraz nie a nie ošediviť. S okuliarmi aj so všetkými jazvami po nespočetných úrazoch a chorobách.

Marguerite Durasová začína svoj román *Milenec* slovami:

„Raz, mala som už svoje roky, pristúpil ku mne v hale na verejnom mieste nejaký muž. Predstavil sa mi a povedal: ‚Poznám vás odjakživa. Všetci vravia, že ste zamladi boli krásna, ale ja som vám prišiel povedať, že mne sa vidíte krajšia teraz, vaša tvár, keď ste boli mladá, sa mi nepáčila až tak ako tá terazšia zdevastovaná.‘“²

Podľa mňa sú mnohí starí ľudia krásni, myslím na životom zbrázdenú tvár Jeanne Moreauovej alebo Louise Bourgeoisovej, ktoré vypovedajú o vrchovato naplnenom živote omnoho viac ako tváre žien s nafúknutými botoxovými lícami.

Starneme inak ako naši rodičia. V minulosti boli päťdesiatroční ľudia zodratí a naozaj starí. V súčasnosti sú mnohí osemdesiatnici duševne aj telesne fit a aktívni. Svet sa mení a my sa meníme s ním, mozog nám funguje dlhšie ako našim rodičom a máme aj lepšiu zdravotnú starostlivosť.

Pred vyše desiatimi rokmi som do istého časopisu pre ženy napísala:

„V niektoré dni sa cítim ako stoosemročná a aj tak vyzerám. Niekedy sa cítim na štyridsať a presne tak aj vyzerám, sú to dni, keď celá žiarim. Dnes sa cítim ako šesťdesiatdeväťročná a presne tak vyzerám. Mám šesťdesiatdeväť rokov. Dnes ma bolia všetky kosti, najradšej by som ráno ani nevstala z postele, ale prinútila som sa: vstávam vždy o pol deviatej, o pol desiatej si vždy sadám za písací stôl. Bolesť kostí súvisia so svalovou horúčkou a tú mám z toho, že ma nedávno seklo v krížoch a chodím do fitka, s opovrhnutím si oblečiem športové háby (nie v neónových farbách, ale v elegantnej smútočnej černi) a odovzdám sa do rúk peknej Janine. Núti ma ľahnúť si na loptu a dvíhať trup s dvojkiľovými činkami v rukách. Vraj je to dobré pre brušné svaly. Ďalej musím robiť drepy na vratkej platni, čo údajne

zlepšuje schopnosť udržať rovnováhu a prospieva stehnám. Keď už nevládzem, Janine zakaždým zavelí: „Ešte osemkrát!“ a ja poviem: „Ešte štyrikrát!“ a ona: „Dobre, tak ešte šesťkrát.“ Bez nej by som nič podobné nerobila, a ešte platím za to, že ma takto mučí. Tak to vyzerá, keď chcete zostať aj v starobe zdraví. Pripúšťam, že to funguje, a vďačím tomu aj skutočnosti, že v žiadnom veku nie je neskoro na lásku, za dni, keď vyzerám na štyridsať a celá žiarim. Sú také dni, aj keď zriedkavejšie.“

Nuž, často sme takí starí, ako sa cítime. Väčšinou sme však starší. Jedna závatne krásna modelka z časopisu *Vogue* v rozhovore povedala: Samozrejme, viem, že nebudem naveky mladá a že raz „budem mať aj tridsať“. Aké milé!

V súčasnosti už nepestujem žiadny šport, ale dbám na to, aby som vždy mala psa, s ktorých trávim denne dve hodiny vonku. Vcelku som sa teda pomerne dobre vyrovnala s tým naničhodným starnutím, veď to znamená, že ešte žijem, a to už je čo povedať na osobu, ktorá ako dvadsaťtriročná (pred ťažkou operáciou pľúc) pre istotu spísala závet („*Zbierku detských kníh venujem knižnici, mojich klasikov a akordeón zdedí Albrecht, moje konto použite, prosím, na pohreb a medvedíka Fritza mi, prosím, dajte do hrobu!*“).

Aký bol môj život?

Moje detstvo – v päťdesiatych rokoch to nebolo jednoduché, s preťaženými rodičmi po prehratej vojne a s učiteľmi z generácie nacistov, ktorí nás bili. Bola som osamelé, čítajúce dieťa úporne pracujúcich rodičov. Sedela som na matkinom šijacom stroji, nad ktorým viselo zrkadlo, a rozprávala som sa so svojím odrazom v zrkadle vymyslenými jazykmi, recitovala som si básne, hlasno som sama sebe predčítala knihy, len aby som po tie dlhé tiché

popoludnia počula nejaký hlas. Omnoho horšie bolo obdobie, keď som mala šesťnásť či sedemnásť a neprestajne zlomené srdce. Moje uplakané denníky od roku 1958 sú plné nárekov a slz – nemiluje ma, nepríde, nevydržím to, nechcem viac žiť a podobne. Koľko nezmyselne premárneného času plačom v posteli a celé noci strávené denníkovými zápiskami! Už vtedy mi pomáhali knihy. Čítala som *Lúčnu harfu* od Trumana Capoteho a v nej vetu: „*Mať som jedenásť a neskôr som dovŕšil šesťnásť. Nezáskal som žiadne zásluhy, ale boli to úžasné roky.*“ Také niečo ma nútilo k zamysleniu. Žeby mladosť mala predsa niečo do seba?

„*Mať ešte raz dvadsať a byť zamilovaný ako vtedy,*“ znie známy šláger. Len to nie! Čo sme v dvadsiatke vedeli o láske? Vhupli sme do toho ako do čarovného jazera a často sme hlavou narazili na dno a duša sa z toho dlho nevedela spamätať. Ako dvadsaťročná som nebola šťastná. Muži, štúdium, knihy – všetko bolo strašne mäťúce, nemala som domov, len zariadené izby. Nemala som psa, záhradu ani mačku. Žiadne blízke miesto. Žiadnu ozajstnú tvár. Mať dvadsať však nebolo až také strašné ako mať sedemnásť, keď som nebola ani trochu samostatná a doma ma šikanovali.

Nie, mladosť nebola pekná. Pekné bolo, keď som mala tridsať. Štyridsiatka – skvelý vek! Lenže, ako píše talianska autorka Natalia Ginzburgová v 70. rokoch minulého storočia v poviedke *Ženy*: „*V štyridsiatke si začali klásť otázku, čo môžu urobiť, aby sa nestali smiešnym, nesympatickým a smutným zvieratkom nazývaným ,žena stredného veku.*“

Päťdesiatka: plná melanchólie, ale aj prekvapivo uvoľnená. Šesťdesiatka: teraz to začalo byť vážne, postupne som zlikvidovala niektoré denníky a ľúbostné listy ulože-